

ÎNTRE EST ȘI VEST: POLITICA EXTERNĂ A UCRAINEI, 2010-2020

Mihaela Ciobanu, absolventă Relații Internaționale
și Studii Europene,
promoția 2021

email: mihaela.ciobanu00@e-uvv.ro

ABSTRACT

The 30-year experience of Ukraine's independent existence has shown that the issue of developing its international relations is of great importance and goes beyond the bilateral framework, affects the nature of integration processes, as well as the political situation in Europe. With a huge human, economic, military, scientific potential, occupying an important geostrategic position, Ukraine seems to be one of the stabilizing factors of the new European orders. Russia considers the development and strengthening of the strategic partnership and friendship with Ukraine as one of its central foreign policy priorities. Without the support of its Ukrainian partner, it is difficult for Russia to achieve positive results in European politics, playing the role of an influential power in the international arena, so the relationship between Ukraine and the Russian Federation is essential for both states. The West also sees Ukraine as having strategic and military potential due to its geographical position. Access to the Black Sea and Asia are key to ensuring security on the continent, including energy security. In this way, Ukraine became a ball in the hands of the higher powers, being energy-dependent, economically dependent on the Russian Federation, but with tendencies to integrate into the European Union. A set of events led to the definitive establishment of the road to democracy and European values, but Ukraine had to pay a higher price: human lives.

Keywords: Ukraine, Russia, Crimea, Euromaidan, European Union, security, NATO.

INTRODUCERE

Ucraina este situată ca țară de frontieră între Uniunea Europeană și Rusia. Ea a fost o „poartă” către Europa timp de secole la rând (Plokhyy, 2018, p. 23). Ucraina, la fel ca alte state tampon, a slujit ca un loc de discuție și câmp de luptă pentru diverse imperii, de la cel Roman la cel al Habsburgilor și Romanovilor. Fiecare dintre aceste imperii a lăsat o amprentă asupra populației băștinașe, a contribuit la formarea identității naționale, la religie și caracter al poporului de graniță. Cum putem înțelege, spațiul ucrainean a fost în continuă schimbare, granițele au creat culturi distincte, fiind baza regiunilor Ucrainei - fosta Transcarpatie, Galiția, Podolia și Volînia, Hatmanul Căzăcesc, Sloboda Ukraina și, în cele din urmă, regiunea de la malul Mării Negre și bazinul râului Donețk (Kazmirchuk et al., 2010, p. 9). Toate aceste teritorii erau deținute de state și imperii diferite, de la polonezi la Imperiul Rus și Otoman. Evenimentele din istoria Ucrainei nu pot fi analizate fără a lua în considerare cum a fost împărțit statul contemporan

și care au fost urmările și problemele apărute ulterior, resimțite și 100 de ani mai târziu.

Indiferent de faptul că au existat mai multe încercări de a stabili un stat național, doar URSS-ul a putut face acest lucru și a susținut dezvoltarea culturii ucrainene. Doar că ideologia național-comunistă se lovea de multe obstacole: anticomunismul, partide oficiale, naționaliștii radicali. Însă, principala cauză pentru care ideologia a dat greș este instaurarea regimului stalinist, care a dat peste cap toate planurile privind naționalizarea Ucrainei. Cât timp era Stalin în fruntea URSS-ului, au avut loc deportări organizate, foamete (Holodomor), spionaj și alte manifestări ale regimului comunist. Ucraina a avut mult de suferit, deoarece era „grânarul” regiunii, are o rețea hidrologică bogată și alte resurse naturale utile pentru URSS. Între timp, datorită pactului semnat între Hitler și Stalin, URSS a primit în familia sa Bucovina de Nord, Basarabia, Galiția și Volînia, ceea ce a adus un plus la numărul de locuitori, suprafață agricolă și apropiere de vest (Kubicek, 2008, pp. 98-110).

COMPOZIȚIA ETNICĂ ȘI LINGVISTICĂ

Problema etnică a devenit vizibilă în unele state mult mai devreme, în altele mult mai târziu. Undeva a fost anihilată, iar undeva țări-surori au devenit cei mai mari dușmani din cauza limbii și identității naționale. Deoarece URSS-ul a oprit mișcările naționaliste de identificare, fostele republici sovietice au cam rămas în urma celorlalte state și acum acestor oameni li se atribuie fascismul, naționalismul și nazismul. În mare parte acestea sunt invocate de minoritățile din Ucraina, în special de cei rusofoni și etnici ruși.

Din datele oficiale, conform Serviciului Național de Statistică a Ucrainei (2001), principalele grupuri minoritare includ: ruși - 8.334.100 (17,3%); bieloruși - 275.800 (0,6%); români - 258.600 (0,5%); tătari din Crimeea - 248.200 (0,5%); bulgari - 204.600 (0,4%). După cum putem observa, cel mai mare grup minoritar din Ucraina sunt rușii. Majoritatea rușilor sunt localizați în zonele de sud și est a țării (Crimeea, Donețk, Luhansk), unde e și concentrată industria și cele mai mari orașe, ei fiind descendenții rușilor care au fost trimiși la muncă.

Din păcate, din 2001 până în prezent nu a fost organizat un recensământ și putem utiliza doar date statistice din sondajele realizate de varii organizații specializate. Astfel, conform sondajului realizat de Centrul Razumkov din 2017, doar 14% din populația Ucrainei consideră limba rusă fiind limba maternă. 68% au spus ca limba ucraineană este cea maternă, iar restul au răspuns că ambele limbi sunt materne. Acest sondaj mai arată că 92% din populație sunt etnici ucraineni, 6% sunt ruși, iar 2% sunt alte minorități etnice (Centrul Razumkov, *Principiile de bază și modalitățile de formare a unei identități comune a cetățenilor ucraineni. Informații și materiale analitice pentru masa rotundă din 12 aprilie 2017*, p. 26). Evident că eroarea este destul de mare, fiind un sondaj realizat pe un număr mic de oameni, și care nu a cuprind zona Donbas și Peninsula Crimeea, unde etnicii ruși și rusofilii sunt majoritari. Studiul mai demonstrează că apartenența la etnia ucraineană scade odată cu creșterea vârstei intervievatului, ceea ce denotă ideea de „cetățean sovietic”, atât de mult promovat în URSS. Desigur că această schimbare este din cauza, sau datorită conflictului cu Federația Rusă. Tot mai mulți se identifică ucraineni, în special în rândul tinerilor și promovează limba ucraineană ca limbă de stat, lucru observat în ultimul timp pe rețelele de socializare.

DE LA INDEPENDENȚĂ LA 2010

Perioada în care teritoriul ucrainean se afla sub influența comunistă a produs, inevitabil, o serie de consecințe. După atâtea decenii, ucrainenii, folosindu-se de lovitura de stat realizată de Elțin, au organizat alegeri pentru independență. Astfel, în urma votului parlamentului, a fost nevoie de un referendum popular, care punea sub semnul întrebării dorința poporului ucrainean de a obține independență și de a crea un stat național veritabil. Atunci au și apărut discuții despre granițele statelor membre a URSS, având ca scop preluarea teritoriilor din estul Ucrainei, inclusiv regiunea minieră Donbas și Peninsula Crimeea (Kazmirchuk et al., 2010, p. 585). O să vedem că aceste discuții vor deveni realitate mult mai târziu. La referendumul organizat de parlament pe 1 decembrie 1991 au participat 84% din populație, din care peste 90% au votat pentru independență. Chiar și zonele cu o populație mare de ruși au votat pro, cum ar fi estul și sudul țării (Litvin, 2003). Acest referendum și oamenii care au participat au marcat sfârșitul Uniunii Sovietice și începutul unei noi perioade în istoria contemporană.

Ucraina a moștenit o economie în impas, cultură și elită politică cu sechele comuniste, lucruri greu de schimbat în câțiva ani. Așteptările oamenilor erau mari, iar posibilitățile prea puține. Din acel moment, Rusia a încercat să cuprindă Ucraina în proiectele sale, în special în Comunitatea Statelor Independente (CSI). Moscova, și în special Elțin, spera ca CSI să devină o nouă formă a URSS (Kazmirchuk et al., 2010, p. 586), iar toată speranța era în Ucraina, deoarece are o populație mare, resurse naturale și e un spațiu economic benefic, mai ales că Peninsula Crimeea a devenit parte a Ucrainei independente și Rusia nu dorea să lase atât de simplu acest teritoriu. Ucraina a ales un traseu complet în defavoarea Rusiei, refuzând semnarea mai multor acorduri cu vecina sa, în special cele care discutau forțele armate sovietice, controlul asupra arsenalului nuclear și amplasarea flotei sovietice de la Marea Neagră.

Au urmat o serie de negocieri, în special la subiectul armatei și flotei. Unii soldați care făceau parte din flota din Crimeea au refuzat să jure credință Ucrainei și au declanșat o primă criză în relațiile ruso-ucrainene (Plokhyy, 2018, p. 360). Astfel, statele au căutat un compromis și s-au înțeles să împartă flota, iar Rusia nu a părăsit Sevastopolul, orașul-port din Crimeea. În 1993, statele au semnat un acord bilateral, care presupunea aflarea flotei rusești pe teritoriul ucrainean până în 2017 (Fondul Electronic

de documentare juridică și normativ-tehnică a Federației Ruse, *Acord între Federația Rusă și Ucraina privind o soluționare treptată a problemelor Flotei Mării Negre*). Deși Ucraina a pierdut flota, Tratatul de Prietenie, Cooperare și Parteneriat semnat în 1997 a fost garantul integrității Ucrainei (art. 2) (Fondul Electronic de documentare juridică și normativ-tehnică a Federației Ruse). Părea că Ucraina a devenit complet independentă și suverană.

Odată cu obținerea independenței, intelectualii ucraineni au putut să se orienteze cu mai mult curaj către occident. Asta însemna aderarea la Uniunea Europeană, reformarea economiei, eliberarea de sub influența atât de dură a Moscovei în domeniul social, cultural și politic, așa cum spune Serhii Plokhyy în cartea sa: „Desăvârșirea suveranității depline a Ucrainei era asociată cu aspirația de a se alătura comunității națiunilor europene” (2018, p. 361). Gândul la Uniunea Europeană nu era de la Revoluția Portocalie sau a apărut brusc în 2013-2014, o mare parte de ucraineni se simțeau europeni sau ar fi dorit să se simtă europeni, chiar dacă au fost mereu alături de Federația Rusă, în interiorul URSS-ului sau în Imperiul Rus. Ucraina a devenit independentă și a avut îndrăzneala să-și înceapă viitorul spre Occident, cum au făcut și multe alte foste republici sovietice. Din păcate, circumstanțele, problemele interne și influența externă nu au lasat-o până acum complet suverană, cum nu sunt nici acum multe alte foste state membre URSS.

Ucraina a trecut prin Revoluția Portocalie care a demonstrat dorința de schimbare în societate. Datorită acestor proteste, Ucraina a „reapărut” pe scena internațională. „Europa și lumea întreagă nu putea sta cu mâinile în sân”, după cum spune și Serhii Plokhyy (2018, p. 370). Însă această revoluție nu a însemnat o schimbare bruscă și continuă. Problemele interne și presiunea externă au creat impedimente.

După anii 2000, tot mai multe state în vecinătatea Federației Ruse aveau la Uniunea Europeană și la NATO. Rusia, având flotă în Marea Neagră, iar România membră a organizațiilor neprietenoase guvernului rus, a început să-și asigure și mai mult controlul asupra statelor vecine pentru propria securitate. Relațiile ruso-ucrainene au fost tensionate și asupra altor probleme. În 2005 și 2008, disputa privind prețurile la gaz și taxele de transfer prin conductele ucrainene a crescut și Rusia a încetat să livreze gaz către vecinii săi (Tsygankov, 2015, p. 283). Acest lucru a avut consecințe de amploare dincolo de

Ucraina. Multe țări din Europa de Est și acum membri ai UE au o dependență de aproape 100% de gazul rusesc. Utilizarea surselor de energie ca instrument de presiune pentru a obține controlul conductelor de tranzit prin cumpărarea companiei de stat ucrainene Naftogaz nu a fost primită ca un act prietenos și a alimentat temerile de dominație rusă și a început o dezbatere cu privire la securitatea energetică a UE. Disputa a durat cinci ani și s-a încheiat numai după o schimbare de guvern și alegerea lui Viktor Ianukovici. El a convenit asupra unui contract de închiriere de 25 de ani pentru flota rusă a Mării Negre în schimbul unui preț redus al gazului rusesc (Sidibe, 2009). Astfel a fost prelungită perioada de ședere a flotei. Ca stat de tranziție a gazelor naturale, Ucraina e foarte importantă pentru Rusia și pentru Europa. Folosindu-se de această situație, Rusia poate controla jumătate de continent. Gazul a devenit o armă geopolitică pentru controlul statelor (Newnham, 2011, p. 134). Prețul acestuia se schimbă nu doar din cauza schimbărilor economice la nivel mondial, ci și în conformitate cu viziunea guvernului ales de unele state. De când Ucraina a încercat să se orienteze către occident, apar tot felul de probleme cu Gazprom, iar statele care nu au fost niciodată orientate către Europa, cum e Belarus, nu a întâmpinat obstacole. Pe lângă gaz, Ucraina și alte foste republici sovietice sunt dependente economic de Rusia, acesta fiind principala piață de desfacere. În schimb, exportul Rusiei este mult mai mic, creându-se „interdependență asimetrică” (Keohane & Nye, 1989, p. 10). Puterea energetică Rusiei a devenit o amenințare din ce în ce mai clară pentru toate statele care cumpără petrol și gaze rusești. Acest lucru este în mod evident periculos pentru statele mici, sărace, extrem de dependente, state pe care rușii numesc „străinătate apropiată”¹ - fostele state sovietice. Rusia își folosește influența atât pentru a-și răsplăti prietenii, cât și pentru a-și pedepsi dușmanii, încercând să-și recâștige influența asupra regiunii.

Poziția geografică a Ucrainei e ca o monedă cu două fețe: dintr-o parte una este favorabilă, iar din alta nu. Resursele naturale oferă cetățenilor o perspectivă bună asupra unei economii prospere și localizarea în Europa o speranță de a fi parte a Uniunii Europene.

Problema limbii este o provocare importantă pentru statul ucrainean și una dintre cele mai semnificative probleme din politica internă a Ucrainei. Limba a devenit o adevărată armă în mâinile politicianilor care doresc să creeze conflicte în interiorul unui

¹ ближнее зарубежье - străinătate apropiată (n.t.)

stat. Fenomene similare cu evenimentele și procesele ucrainene tind să crească acum în zona fostei Uniuni Sovietice. Politica etno-lingvistică pentru noile state post-sovietice devine una dintre cele mai dificile în luarea deciziilor politice privind statutul limbii de stat, întrucât cultura veche și relațiile interculturale cu limba și cultura rusă sunt adânc înrădăcinate în mințile popoarelor din fosta URSS. Prin urmare, orice decizie a autorităților devine o sursă de destabilizare etno-politică și, după cum demonstrează evenimentele din Abhazia, Moldova, Karabakh și Ucraina, chiar etno-separatismul. Cel mai simplu zis, *divide et impera*.

EVENIMENTELE PRECURSOARE REVOLUȚIEI DEMNITĂȚII

În pofida susținerii populare și a partenerilor internaționali, a înțelegerii privind semnarea Acordului de Asociere a Ucrainei cu Uniunea Europeană, mandatul lui Iușcenko nu a fost unul foarte reușit. În încercarea de a obține beneficii din partea Rusiei și de a se orienta către Uniunea Europeană, fostul președinte le-a pierdut pe ambele. În plus, lupta dintre el și Iulia Timoșenko a nemulțumit mult alegătorii, iar schimbările constituționale privind puterea parlamentului și a președintelui au blocat realizarea obiectivelor sale, întrucât parlamentul era format din multe partide care nu găseau un consens (Kazmirchuk et al., 2010, pp. 572-576).

Aceste eșecuri au dus la alegerea unui președinte pro-rus în următorul scrutin: contracandidatul lui Iușcenko - Viktor Ianukovici, care a fost activ până în 2010 și a atras alegătorii rusofoni, etnici ruși și pe cei dezamăgiți în drumul pro-european care a fost ales de către Iușcenko și Timoșenko. Ianukovici a fost privit ca un candidat complet pro-rus, susținut de către cetățenii din sud și din est. Acesta declara necesitatea îmbunătățirii relației cu Rusia, cât și cu Uniunea Europeană. Ianukovici pleda pentru un stat puternic, independent și neutru (Illmer, 2010). E o poziție comodă promovată de fostul președinte, dar practic imposibilă. Cred că un stat ca Ucraina nu ar putea fi niciodată complet neutru, mai ales în poziția sa geografică și dependența de vecinul său.

ACORDUL DE LA KHARKIV

Prima vizită peste hotare a noului președinte ales a fost la Bruxelles (Vogel, 2010). În următoarea perioadă Ianukovici a vizitat Moscova și din acest moment relația dintre Rusia și Ucraina a început să

fie mai activă. Astfel, pe 21 aprilie 2010 a fost semnat Pactul de la Kharkiv care presupune aflarea flotei rusești pe teritoriul Peninsulei Crimeea până în 2042 în schimbul unei reduceri la gaze de 30%. Această înțelegere dădea de înțeles că Ucraina se află iarăși sub influența Rusiei (Harding, 2010). Privind din alt unghi, președintele semnează tratate în beneficiul țării: Rusia le oferă reducere la gaze, plătește pentru flota din Crimeea; în același timp, realizează călătorii la Bruxelles și tinde spre semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Unii comentatori consideră semnarea acordului ca un beneficiu de moment, deoarece staționarea flotei Mării Negre până la 2042 privește Ucraina de libertatea de manevră în politică externă. Greu de imaginat că Uniunea Europeană va accepta în rândurile sale un stat care și-a creat o politică de securitate dependentă de Moscova și care oferă bază navală atât de mare pe teritoriul său (Mannteufel, 2010). Fostul ministru de externe, Volodimir Ohryzko, a declarat că situația financiară a Ucrainei nu permite nealiniere politică și asigurare a securității și că Ucraina este, de fapt, impusă de circumstanțe și de factori pe care ea nu le poate controla (Vahabov, 2010, p. 299). Sunt de acord cu Mannteufel: un stat nu poate fi independent și liber de a-și alege calea având pe teritoriul său o bază navală, dependența energetică, economică și, pe lângă acestea, un număr impunător de etnici ruși care sunt fideli Kremlinului și de care conducerea de la Moscova se folosește pentru a-și îndeplini scopurile.

ACORDUL DE ASOCIERE CU UNIUNEA EUROPEANĂ

Atitudinea oamenilor față de integrarea europeană a fost constantă, conform mai multor chestionare realizate până în 2013. Ponderea persoanelor care erau de acord cu integrarea în UE oscila între 53% în 2009 (Interfax Ukraine, 2010) și 53% în octombrie 2013 (Ukrainska Pravda, 2013), cu scurt timp înainte de a renunța la acord. Scopul acordului este asocierea politică și integrarea economică a Ucrainei, la fel și alte evoluții progresive. În 2011 acordul era deja negociat, însă instituțiile de la Bruxelles au decis să amâne parafarea acestuia, întrucât au identificat probleme care nu permit Uniunii Europene să închidă ochii: condamnarea la închisoare a Iuliei Timoșenko și acuzarea altor membri ai opoziției au determinat UE să tergiverseze procesul (Goncearenko & Ioachim, 2013). Acordul prevede faptul că Ucraina poate fi sancționată dacă nu respectă anumite principii enumerate, cum ar

fi: „respectarea principiilor democratice, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum sunt definite în instrumentele internaționale relevante; respectarea statului de drept; promovarea respectării suveranității și a integrității teritoriale, a inviolabilității și a independenței; și combaterea proliferării armelor de distrugere în masă, a materialelor conexe și a vectorilor acestora.” (Comisia Europeană, *Propunere de Decizie a Consiliului privind încheierea Acordului de asociere între Uniunea Europeană și statele membre ale acesteia, pe de o parte, și Ucraina, pe de altă parte*, 2013).

Summit-ul de la Vilnius, unde Ianukovici trebuia să semneze Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, a devenit o dezamăgire pentru o mare parte din cetățenii Ucrainei și pentru mulți politicieni din Europa: președintele a refuzat semnarea acordului, după 6 ani de tratative și reforme realizate de către Ucraina (Traynor & Grytsenko, 2013). Unul dintre motivele invocate de către Ianukovici era cererea UE de a o elibera pe Iulia Timoșenko, care a fost acuzată, după părerea europenilor, din motive politice (Traynor, 2013). O altă cauză sunt problemele economice și oferta Uniunii Europene, pe care președintele o numește „inadecvată”, pentru a restructura ramura (BBC, *EU summit shows no sign of reviving Ukraine deal*, 2013). În plus, economia Ucrainei este foarte dependentă de Rusia, și anume exportul de produse alimentare, oțel și nu doar. Astfel, în vara 2013, brusc, bunurile exportate din Ucraina în Rusia au început a fi blocate sau să treacă un control mult mai minuțios. Serghei Glazev, consilierul lui Putin cu privire la Uniunea Vamală a declarat că „ne pregătim să înăspriam procedurile vamale dacă dintr-o dată Ucraina face acest pas suicidal de semnare a acordului de asociere cu Uniunea Europeană.” În același timp, autoritățile de la Moscova au negat faptul că aceste măsuri vamale sunt motivate politic (Nielsen, 2013).

Rusia cunoaște foarte bine dependența economică a Ucrainei: în 2013, de exemplu, aproape o pătrime din exporturile Ucrainei erau direcționate către Rusia, alcătuite în mare parte din metale și cereale (The Observatory of Economic Complexity, 2021). Chiar și președintele Consiliului European, Herman Van Rompuy și președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso au admis cu câteva zile înainte de summit că Ucraina are parte de presiune externă, însă „avantajele pe termen scurt nu ar trebui să anuleze beneficiile pe termen lung pe care le-ar aduce acest parteneriat”. De asemenea, ei critică intervenția Rusiei în relația UE-Ucraina și reiterează faptul că acest acord

cu Ucraina sau oricare altul este benefic tuturor și nu trebuie să fie în detrimentul relației cu partenerii din Est, cum este Rusia (Consiliul European, *Joint statement by President of the European Council Herman Van Rompuy and President of the European Commission José Manuel Barroso on Ukraine*, 2013).

Prin urmare, avem două motive invocate de către Ianukovici: problemele economice și Iulia Timoșenko. O altă părere asupra refuzului de a semna acordul de asociere are Adam Rotfeld, fostul ministru de externe al Poloniei; acesta consideră că sunt trei motive din cauza cărora nu a fost acceptată oferta UE. Una dintre cauze este slăbiciunea economică a Ucrainei: UE nu poate oferi ceea ce oferă Rusia. Al doilea motiv este chiar Uniunea Europeană, deoarece „Ucraina nu a devenit un subiect cheie”. El crede că UE nu are nicio strategie convenită în ceea ce privește Ucraina, precum și nici pentru Federația Rusă. Iar ultima cauză, fostul ministru polonez de externe a numit slăbiciunea Rusiei, care, în cuvintele sale, constă în faptul că nu are un concept de politică externă pe termen lung, orientat spre viitor. Cursul Moscovei, a spus el, este mai degrabă o reacție la prăbușirea URSS, o încercare de a restabili fostul statut al unei mari puteri mondiale (Zholkver, 2013).

Consider că acordul nu a fost semnat din cauza a doi factori: șantajul economic din partea Rusiei și lipsa de implicare a Uniunii Europene. Dacă UE ar fi fost mai deschis pentru bunurile Ucrainei și ar fi redus din dependența de Moscova, un eventual embargo ar fi mai puțin dureros pentru economie. Este evident faptul că acuzarea Iuliei Timoșenko nu a fost cauza amânării acestui acord, chiar dacă UE a făcut presiuni asupra conducerii ucrainene în acest aspect. UE ar fi cedat, până la urmă, ca să ajute Ucraina să devină mai liberă de Kremlin, dar se pare că prețul era mai mare pentru Ianukovici.

În final, avem următoarea situație: Ucraina nu a semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, Rusia șantajează vecinul său, Uniunea Europeană nu se poate implica în această situație, iar o mare parte din cetățeni sunt nemulțumiți de acțiunile președintelui.

EUROMAIDANUL

La ora 10 seara, pe 21 noiembrie 2013, în Piața Independenței s-au adunat oameni care erau indignați de nesemnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, spre care Ucraina a tins timp de aproape 10 ani. Așa a început prima fază a Revoluției Demnității, care a durat până pe 29 noiembrie. Erau

proteste pașnice. Din 29 până pe 30, noaptea, forțele speciale Berkut atacă protestatarii, invocând necesitatea protecției pomului de Crăciun, care era în centrul Pieței Independenței. Drept urmare, Maidanul este demontat și începe a doua fază a Euromaidanului. Rănirea protestatarilor pașnici a fost ultima picătură pentru sute de mii de oameni. (Kratchovil & Scheide, 2014, pp. 52-53). Revoluția Demnității poate fi caracterizată prin mai multe cuvinte: violență, lipsa de organizare, știri false, influență externă (fie ea din occident sau din est), legi anti-civile, demisii, modificarea constituției și, în final, fuga președintelui în Rusia și schimbarea conducerii țării (Bilash, 2016).

Cum a reacționat comunitatea internațională la Revoluția Demnității? Membrii Parlamentului European responsabili de politica Parteneriatului Estic, Elmar Brok și Jacek Saryusz-Wolski, au avertizat Ucraina la 26 noiembrie să nu folosească forța împotriva protestatarilor pro-europeni „În caz contrar, vor exista consecințe grave” (Parlamentul European, *Key MEPs warn Ukraine authorities not to use force against pro-Europe protesters*, 2013). La fel, pe 30 noiembrie, Ștefan Füle și Înalțul Reprezentant al UE, Catherine Ashton, au lansat o declarație comună prin care condamnau „utilizarea excesivă a forței așară de către poliția de la Kiev pentru dispersarea protestatarilor pașnici, care în ultimele zile și-au exprimat sprijinul în mod puternic și fără precedent pentru asocierea politică a Ucrainei și integrarea economică cu UE.” (EU External Action, 2013). În general, reacțiile erau diplomatice și destul de previzibile. Observăm că Uniunea Europeană s-a implicat destul de activ, anunțând sancțiuni și semnând acorduri pentru a stabili situația și de a forma un nou guvern.

Organizațiile internaționale, precum NATO, OSCE, au acuzat puternic violența din partea polițiștilor față de protestatari, violența împotriva jurnaliștilor și au reiterat principii ca respectarea drepturilor omului și a libertății de exprimare (NATO, 2013) (Interfax-Ukraine, 2013). Este îngrijorătoare atitudinea și lipsa de implicare a ONG-urilor internaționale în cazuri precum Ucraina. Blamarea discursivă a acțiunilor ilegite este, evident, fără rezultat. Aici putem observa absența unor pârghii a comunității internaționale de a apăra oamenii, suveranitatea statelor fiind mai importantă.

Vecinul Ucrainei, Rusia, care indirect a cauzat nesemnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, a declarat prin intermediul lui Putin că aceste evenimente nu formează o revoluție, ci pogrom; iar protestele nu au nicio legătură cu UE, ci e pregătire pentru alegerile

prezidențiale din 2015. Opoziția care a organizat Euromaidanul încearcă să câștige mai mulți susținători, iar această opoziție este controlată de forțe externe și e de fapt o metodă de a întreprinde acțiuni extremiste. La fel, Putin a zis că „vom accepta orice alegere a poporului ucrainean.” (RIA Novosti, 2013). Duma de la Moscova a declarat următoarele: „Întâlnirile neautorizate, asediul agențiilor puterii de stat, confiscarea clădirilor administrative, furajele și distrugerea monumentelor istoriei duc la o destabilizare în țară și sunt pline de consecințe economice și politice de nefastă pentru poporul ucrainean” și că politicienii internaționali contribuie la destabilizarea situației politice din țară. Se observă și o controversă în cuvintele Dumei, și anume acești politicieni occidentali nu trebuie să facă apeluri la revoltă împotriva autorităților alese legitim de către popor și în același timp că deciziile geopolitice sunt suverane poporului ucrainean (TASS, 2013). Din expunerea autorităților ruse asupra evenimentului putem remarca faptul că nu este evidențiată violența polițiștilor, încălcarea drepturilor oamenilor la adunări pașnice și la libera exprimare. Per ansamblu, Kremlinul învinuiește Occidentul de implicare în problemele interne ale Ucrainei, de provocare la extremism, violență și de separare a Ucrainei de Rusia.

Cele mai evidente rezultate obținute de protestatari sunt alegerile anticipate prezidențiale și parlamentare. Unii autori consideră că Euromaidanul a fost mai mult decât o revoluție. Mychailo Wynnnycky, în cartea sa *Maidanul ucrainean, Războiul Rusiei: o cronică și o analiză a revoluției demnității* a spus că aceste evenimente au dus, de fapt, la nașterea națiunii, adică crearea unei comunități specifice – Kyiv Maidan – și poziționarea ei ca purtător de cuvânt pentru întreaga națiune. El menționează și utilizarea simbolurilor OUN sau UPA, personalități ca Stepan Bandera care au obținut însemnătate diferită de până acum, însă este sigur că simbolurile naționaliste de acest fel nu au cum să unească toate regiunile țării (Wynnnycky, 2019, p. 243). Alți autori consideră că revoluția e de abia la început, că schimbarea regimului nu înseamnă neapărat schimbarea sistemului politic, iar Euromaidanul a fost necesar pentru a preveni un regim autoritar în frunte cu Ianukovici (Shveda&Park, 2016, p. 90). Denys Koryukhin, filosof, cercetător la Institutul de Filosofie Skovoroda, Academia Națională de Științe din Ucraina a spus într-un interviu pentru Mykhailo Minakov că „Euromaidan a acumulat contradicții în sistemul relațiilor dintre UE și Rusia. Aceste proteste au devenit o provocare pentru „politica rusă” europeană și logica

dezvoltării europene.” (Minakov, 2018). Ceea ce scoate în evidență Denys Kiruykhin este importanța pe care o are Ucraina pentru Uniunea Europeană și pentru Rusia. Ambele au interese geopolitice în regiune și se bat pentru acest teritoriu. De ce este o provocare pentru UE? Pentru că UE este dependentă de gazele rusești, pentru că Rusia are sub control multe foste republici sovietice, pentru că Rusia alimentează naționalismul din Uniunea Europeană și se implică activ în politica internă a comunității. În acest caz, implicarea Rusiei în Ucraina este mai mult decât evidentă, iar ca Uniunea Europeană să devină un lider regional, ea trebuie să nu piardă Ucraina.

În opinia mea, Euromaidanul a dat dovadă că Rusia a făcut foarte multe greșeli în legătură cu Ucraina. Hard power-ul folosit de Rusia nu a dat rezultate pozitive, iar cel soft nu mai este eficient: fostele republici sovietice tind spre Uniunea Europeană și NATO, iar Federația Rusă rămâne fără aliații pe care îi avea în mod normal. Revoluția Demnității a însemnat dorința poporului ucrainean de a face schimbări majore în societate; a însemnat dorința de a deveni un cetățean european, cu drepturile respectate; a însemnat dorința de a se elibera de trecutul sovietic și de a lupta cu oligarhia și corupția instaurată în stat. Euromaidanul a fost un strigăt puternic și dur de a se orienta către vest și de a deveni o țară complet suverană și independentă. Euromaidanul a fost o reamintire unei lumi întregi despre existența unui stat controlat de Rusia, dar care tinde spre Europa, o reamintire despre spiritul civic al poporului ucrainean. Euromaidanul a influențat mult părerea oamenilor despre integrarea în Uniunea Europeană, procentajul scăzând la 39%, iar cei care ar dori să fie membrii Uniunii Economice Euroasiatice a crescut până la 37% (Institutul Internațional de Sociologie de la Kiev, 2013). De asemenea, această revoluție a fost catalizatorul următoarelor evenimente, mult mai răsunătoare decât și-ar fi imaginat cineva.

ANEXAREA CRIMEEI

Peninsula Crimeea a devenit oficial parte a Imperiului Rus în 1783 la ordinele Ecaterinei cel Mare (1762-1796), când armata imperială rusă a învins în cele din urmă forțele în scădere ale Hanatului Crimeei - un stat care era nominal sub controlul otomanilor. De atunci, porturile maritime ale Crimeei au devenit casa flotei rusești din Marea Neagră, iar peninsula a fost imediat privită ca avanpostul strategic important al marinei rusești. Peninsula a fost, de asemenea, locul războiului din Crimeea din 1853, în care Imperiul Rus

a luptat împotriva Marii Britanii, Franței și Imperiului Otoman. Crimeea, sau Republica Autonomă Crimeea, a devenit parte a Ucrainei în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Jurisdicția și autoritatea asupra teritoriului au fost transferate Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene în 1954 la inițiativa lui Nikita Hrușciov, care servea atunci ca prim secretar al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. La acea vreme, a fost un eveniment nesemnificativ, deoarece chiar și gândul la eventuala implozie a Uniunii Sovietice era de neconceput (Kazmirchuk, et al., 2010, pp. 185, 495).

Crimeea a devenit simbolul dezamăgirii și înstrăinării resimțite de mulți etnici ruși. De fapt, când Ucraina a organizat referendumul național privind independența țării în decembrie 1991, Crimeea a înregistrat cele mai mici rate de aprobare din întreaga țară (Litvin, 2014). Încercările greșite de „ucrainizare” a Crimeei și amenințările de expulzare a flotei rusești de la Marea Neagră din peninsula au spulberat orice sentiment al apartenenței republicii la Ucraina și i-au înstrăinat pe etnicii ruși (Salushev, 2014, p. 39).

Răsturnarea violentă a guvernului Ianukovici în februarie 2014 a dat un impuls semnificativ separatismului din Crimeea. Guvernul rus a folosit această răsturnare pentru a inversa politica sa anterioară și pentru a începe să sprijine atât separatiștii, cât și anexarea Crimeei. Liderii ruși și mass-media au caracterizat adesea răsturnarea lui Ianukovici ca fiind o lovitură de stat fascistă și au justificat sprijinul separatismului și anexarea Crimeei prin protecția etnicilor ruși față de „fasciștii” ucraineni și de interesele de securitate națională rusești pentru a preveni pierderea controlului a bazei navale din Marea Neagră și căderea acesteia sub controlul NATO. Forțele militare ruse fără însemne, împreună cu formațiuni separatiste de „autoapărare”, au preluat controlul asupra clădirii parlamentului Crimeea, a altor clădiri guvernamentale și a instalațiilor militare ucrainene din peninsula. Cu toate acestea, guvernul rus a negat inițial armata sa directă intervenție în Crimeea, în ciuda dovezilor că unitățile militare rusești („omuleții verzi”) funcționau împreună cu unitățile armate separatiste din Crimeea dincolo de baza navală rusă din Sevastopol și că puneau mâna pe unitățile militare ucrainene și sediile guvernamentale. În 2015, Putin a declarat pentru un interviu că „Situția s-a desfășurat în așa fel în Ucraina încât eram forțați să aducem Crimeea în Rusia, pentru că nu putem părăsi acest teritoriu și oamenii care locuiesc acolo, în mila sorții, sub controlul naționaliștilor.” (Kozlov et al., 2019). Parlamentul Crimeei, condus de Vladimir

Konstantinov de la Partidul Regiunilor, a refuzat să recunoască noul guvern al Ucrainei. Parlamentul, la sfârșitul lunii februarie 2014, l-a ales pe Serhii Aksyonov, un lider pro-separatist al partidului Unitatea Rusă, ca noul prim-ministru al autonomiei din Crimeea. Parlamentul și consiliul orașului Sevastopol și-au declarat unilateral independența față de Ucraina și au organizat un referendum pe această temă. Rezultatele oficiale ale referendumului desfășurat la 16 martie 2014 au raportat că 97% dintre alegătorii din Crimeea au susținut aderarea la Rusia (Katchanovski, 2015, p. 86).

Pe 18 martie, în Kremlin, Putin, Aksenov, Konstantinov și Chaly semnează un acord privind intrarea Crimeei și a Sevastopolului în Rusia ca doi subiecți separați. Astfel, 18 martie devine o sărbătoare națională în Federația Rusă: Anexarea Crimeei. În această zi au loc concerte și alte evenimente social-culturale pe tot teritoriul Rusiei și a Crimeei.

De ce anexarea Crimeei nu a fost acceptată de către alți actori? La 6 martie 2014, Rada Supremă (Consiliul) din Republica Autonomă Crimeea a adoptat o rezoluție „Referendumul în toată Crimeea”. Rezoluția a fost adoptată pe baza articolelor 18 și 26 din Constituția Republicii Autonome Crimeea. Articolul 18 prevede că printre puterile Republicii Autonome Crimeea se numără „convocarea și organizarea referendumurilor republicane (locale) cu privire la chestiuni care intră sub incidența mandatului Republicii Autonome Crimeea”. La rândul său, conform articolului 26, „adoptarea unei rezoluții privind organizarea unui referendum republican (local)” aparține puterilor Radei Supreme”. Aceste dispoziții se bazează pe articolul 138 din Constituția Ucrainei conform căruia „organizarea și desfășurarea referendumurilor locale este de competența Republicii Autonome Crimeea”. Pentru ca referendumul să fie constituțional și legal, ar fi necesar ca problemele supuse alegătorilor să fie probleme care pot face obiectul unui referendum local în cadrul Constituțiilor Ucrainei și Republicii Autonome Crimeea. Constituția Ucrainei se bucură de supremație asupra Constituției Crimeii ca republică autonomă (Constituția Ucrainei, 1996). În așa fel, referendumul nu este legal și constituțional, încât nu este o problemă locală, ci națională.

La fel, Ucraina este un stat unitar (articolul 2 din Constituția Ucrainei). Conform articolului 132 din Constituția Ucrainei, „structura teritorială a Ucrainei se bazează pe principiile unității și indivizibilității teritoriului statului, combinația centralizării și descentralizării în exercitarea puterii de stat și dezvoltarea

socio-economică echilibrată a regiunilor (...)”. Potrivit articolului 134 din Constituția Ucrainei, „Republica Autonomă Crimeea este o componentă inseparabilă a Ucrainei și decide asupra problemelor atribuite competenței sale în limitele autorității stabilite de Constituția Ucrainei”. Prin urmare, Republica Autonomă Crimeea se bucură de autonomie numai în măsura în care puterile i-au fost transferate prin Constituția Ucrainei. În consecință, articolul 135 din Constituția Ucrainei susține că „actele juridice de reglementare ale Verhovnei Rada din Republica Autonomă Crimeea și deciziile Consiliului de Miniștri din Republica Autonomă Crimeea nu trebuie să contravină Constituției și legilor Ucrainei și vor fi adoptate în conformitate cu Constituția Ucrainei, cu legile Ucrainei, cu actele Președintelui Ucrainei și ale Cabinetului de Miniștri ai Ucrainei”. O dispoziție corespunzătoare este inclusă în articolul 28 din Constituția Republicii Autonome Crimeea: „Actele statutare ale Radei Supreme a Republicii Autonome Crimeea și ale Consiliului de Miniștri al Republicii Autonome Crimeea cu privire la orice problemă referitoare la puterile Republicii Autonome Crimeea vor fi conforme cu Constituția Ucrainei și cu legile ucrainene”. Prin urmare, un act al unei autorități a Republicii Autonome Crimeea care este contrar Constituției Ucrainei este, de asemenea, contrar Constituției Crimeei (Constituția Republicii Autonome Crimeea, 1992).

Este clar că anexarea Crimeei e privită ca o agresiune. Conform definiției general acceptate a agresiunii, „orice anexare forțată a teritoriului unui alt stat, incursiunea armată pe teritoriul unui alt stat, blocarea porturilor sau a coastelor unui stat, utilizarea forțelor armate staționate într-un alt stat cu încălcarea condițiilor Acordului privind statutul forțelor, precum și trimiterea de grupuri armate, sunt toate acte de agresiune” (Rezoluția Adunării Generale a Națiunilor Unite, *Definition of Aggression*, 1974). Observăm că evenimentele precursore anexării Crimeei se încadrează în această definiție, „omuleții verzi” fiind pe teritoriul peninsulei înainte de ziua referendumului.

Alte state, precum și organizații internaționale au criticat dur anexarea Crimeei și au cerut respectarea integrității teritoriale ucrainenești. O astfel de rezoluție a fost adoptată la Adunarea Generală ONU, cu 100 de voturi pentru, 58 de state s-au abținut iar 10 state au fost împotriva. Poziția Rusiei a fost susținută de: Armenia, Belarus, Bolivia, Cuba, Coreea de Nord, Nicaragua, Sudan, Siria, Venezuela și Zimbabwe (BBC, 2014).

Putem vedea că nici măcar statele membre BRICS nu au votat împotriva acestei rezoluții. Chiar dacă nu există vreun efect juridic, votul din cadrul ONU are importanță la nivel diplomatic pentru Ucraina, deoarece arată susținerea comunității internaționale în a se apăra de agresiunea rusească.

Rusia a încălcat o serie de tratate internaționale, constituția Ucrainei și a Republicii Autonome Crimeea. Rusia nu a fost niciodată o putere maritimă, cum a fost Imperiul Britanic. Pentru Corbett, supremația navală era unul dintre atributele importante ale unei mari puteri (Panu, 2018, p. 69), poate și autoritățile ruse consideră acest lucru, și este de la sine înțeleasă dorința de a avea o ieșire la Marea Neagră și de a păstra armata pe peninsulă. Crimeea are un relief foarte potrivit pentru a deține o flotă maritimă: strâmtori și golfuri înguste care permit utilizarea strategiilor de apărare. Consider că în afară de nevoie de control a zonei din Marea Neagră, unde are flota sa maritimă și forțe aeriene de mărimi impresionante și importanța economică a zonei, scopul lui Putin a fost să-și ridice ratingul. După mandatul lui Medvedev, Putin dorea să participe la alegeri și a început o serie de proteste care ar fi putut duce la o revoluție ca cele colorate. În cele din urmă, protestele au fost abolite și a urmat o altă frică a regimului – revoluția din Ucraina. Anume de acest lucru s-a folosit președintele Federației Ruse și a anexat Crimeea. Prin acțiunile Kremlinului de dezinformare și manipulare, ei au arătat rușilor cât de importantă este stabilitatea în țară și la ce poate duce o cale revoluționară. Anexarea Crimeei a creat un impuls enorm popularității sale: „valul șovinismului cauzat de anexare a dus ca ratingul său să ajungă la 89% și să rămână în fotoliul de președinte încă mulți ani.” (Ragozin, 2019). Acest eveniment major din regiune a avut și influență asupra percepției oamenilor despre problemele interne. De asemenea, Rusia a amintit actorilor internaționali că este o putere mondială pe care toate statele trebuie să respecte.

RĂZBOIUL DIN DONBAS

După anexarea Crimeei, Kremlinul a cerut federalizarea Ucrainei, ceea ce ar permite regiunilor țării să aibă drept de veto cu privire la semnarea acordurilor internaționale. Acest plan a fost propus și Republicii Moldova ca soluție pentru rezolvarea problemei transnistrene, însă în ambele cazuri a fost refuzat. Un alt mod văzut de ruși de a lichida conflictul este crearea Novorusiei (Plokyh, 2018, p. 376). Până în anii 20 ai secolului trecut, Novorossia a făcut parte din Imperiul

Rus, care a inclus teritoriile actualelor regiuni Kharkov, Lugansk, Donetsk, Odessa, Kherson și Nikolaev din Ucraina. Aceste regiuni ar permite acces terestru la recenta anexată Crimeea și la Transnistria, controlată de Federația Rusă.

La 6 aprilie 2014, locuitorii din sud-estul Ucrainei, care nu au fost de acord cu politica noilor autorități, au confiscat mai multe clădiri administrative în Donetsk, Regiunile Luhansk și Kharkiv. În special, au fost blocate clădirile administrației regionale de stat din Donetsk și ale Direcției Serviciului de Securitate al Ucrainei din Lugansk. Mitingurile de masă ale oponenților Euromaidanului din regiunile de est ale Ucrainei - Dnepropetrovsk, Donetsk, Lugansk, Harkov și altele - au început în martie același an. Participanții au cerut o soluție la problema statutului limbii ruse și o reformă constituțională cu descentralizarea regiunilor până la federalizare (Belialova, 2017). Unii activiști vin cu sloganuri pro-ruse, cerând anexarea regiunilor de est la Rusia conform „scenariului Crimeii” (BBC, *Conflictul militar din Donbass: date și fapte cheie*, 2017). La 7 aprilie 2014, președintele Oleksandr Turchynov a anunțat crearea unui sediu anticriză și a spus că vor fi luate măsuri antiteroriste împotriva tuturor celor care au luat armele în estul Ucrainei. În aceeași zi, la Donetsk a fost creat Consiliul Popular Republican, care a declarat suveranitatea Republicii Populare Donetsk (RPD) și a decis să organizeze un referendum privind statutul regiunii pe 11 mai. La 15 aprilie 2014, Oleksandr Turchynov a anunțat începerea „fazei de forță” a operațiunii în estul Ucrainei. În aprilie, au izbucnit primele ciocniri armate în Donbass între unitățile de miliție, pe de o parte, și unitățile armatei ucrainene și ale Gărzii Naționale, pe de altă parte. La 27 aprilie 2014, la un miting de la Luhansk, a fost proclamată Republica Populară Luhansk (LPR) și s-a luat decizia de a organiza un referendum de autodeterminare. La 11 mai 2014, au avut loc referendumuri în regiunile Donetsk și Luhansk, la care 89,7% au votat pentru autodeterminarea regiunilor din regiunea Donetsk și 96,2% în Luhansk. La 12 mai 2014, a fost proclamată suveranitatea de stat a Republicilor Populare Donețk și Luhansk. Constituția DPR a fost adoptată la 14 mai, iar LPR la 18 mai. La 24 mai 2014, prim-ministrul RPD Alexander Borodai și șeful parlamentului LPR Aleksey Karjakin au semnat un acord privind unificarea regiunilor în Uniunea Republicilor Populare - Novorusia (Belialova, 2014). Kievul consideră că evenimentele de la începutul lunii aprilie 2014 au fost inițiate și coordonate de serviciile speciale rusești.

Rusia neagă aceste acuzații. După ce Petro Poroșenko a preluat funcția de președinte al Ucrainei, Kievul începe o contraofensivă pe scară largă. Slavyansk, Kramatorsk, Mariupol, Severodonetsk, Lisichansk sunt transferate sub controlul forțelor operaționale antiteroriste. La începutul lunii iulie, Petro Poroșenko a anunțat că în curând forțele de securitate ucrainene vor lua Donețk și Lugansk (Ukranews, 2014).

În iulie, o linie de pasageri Malaysia Airlines pe zborul MH17 de la Amsterdam la Kuala Lumpur s-a prăbușit lângă regiunea Snezhnoye, Donetsk. Toate cele 298 de persoane de la bord au decedat. Ancheta internațională a concluzionat că avionul a fost doborât de o rachetă Buk, livrată în Donbas din Rusia (Dennekamp, 2021). Ucraina acuză Federația Rusă de trimiterea armelor pentru insurgenți, iar Rusia neagă categoric orice implicare în tragedie. „Această tragedie i-a determinat pe liderii occidentali să susțină Ucraina și i-a convins să impună sancțiuni economice persoanelor oficiale și companiilor ruse direct responsabile.” (Plokhly, 2018, p. 380). Cred că în acest moment statele și-au dat seama că acest conflict nu este unul local și că orice întorsătură de situație va influența în mod direct alte state.

Un aport valoros în conflictul din est l-a avut societatea civilă. Din cauza subfinanțării armatei ucrainene până în anul 2014, aceasta era total nepregătită de un război susținut de Rusia. În așa mod, mii de oameni, printre care mulți erau foști protestatari din Euromaidan, s-au înrolat în armată sau în grupuri de voluntari și au mers în Donbas pentru a lupta cot la cot cu soldații ucraineni (Dunnet, 2014). „Societatea își asumă acum sarcina pe care statul nu reușise să o îndeplinească.” (Plokhly, 2018, p. 380). Această mobilizare a ajutat la formarea identității naționale ucrainene, dar și la conturarea unui dușman - Rusia.

Acordul de încetare a focului a fost încheiat la 5 septembrie 2014 la Minsk în cadrul unei ședințe a grupului de contact pentru rezolvarea situației din Ucraina. Au participat reprezentanți ai Ucrainei, Rusiei, OSCE, precum și liderilor RPD și LPR (Mission of Ukraine to the European Union, 2014). Încetarea focului a intrat în vigoare pe 5 septembrie - de la ora locală 18:00 (măsurile pentru implementarea acesteia au fost înregistrate în memorandumul de la Minsk din 19 septembrie). În ciuda acordurilor de la Minsk din 5 septembrie, încetarea focului a fost încălcată în mod repetat, schimburile de foc pe linia de contact dintre formațiunile armate ale părților au continuat, inclusiv cu utilizarea artileriei (Parlamentul European, 2020).

În ianuarie 2015, după câteva luni de relativă liniște, situația s-a agravat din nou (bătălii pentru aeroportul din Donetsk, bombardarea zonelor rezidențiale din Mariupol, amenințarea cu înconjurarea unui grup mare de trupe ucrainene în zona orașului Debaltseve). În scopul unei încetări rapide a focului și soluționării crizei din sud-estul Ucrainei, la 12 februarie 2015, a avut loc din nou la Minsk o reuniune a liderilor celor patru țări din Normandia (Rusia, Ucraina, Franța, Germania). Ca urmare a multor ore de negocieri, precum și a unei reuniuni a grupului de contact, a fost adoptat un set de măsuri pentru punerea în aplicare a acordurilor de la Minsk. Documentul prevedea încetarea focului de la ora 00:00 din 15 februarie, retragerea armelor grele de pe linia de demarcare, schimbul de prizonieri pe baza principiului „tuturor pentru toți”, precum și alte măsuri pentru o perioadă lungă de timp. soluționarea politică pe termen lung a situației din Donbas, inclusiv introducerea statutului special adoptat anterior al DPR și LPR. Pe 15 februarie 2015, încetarea focului a intrat în vigoare. Părțile trebuie, de asemenea, să-și retragă armele grele la distanțe egale, cu Kievul de la linia de contact actuală, iar DPR și LPR de la linia stabilită de memorandumul de la Minsk din 19 septembrie (Protocolul de la Minsk, 2015). Duncan Allan, de la Chatham House a scris în articolul său că „Secțiunile politice ale Minsk-2 sunt ponderate puternic în favoarea Rusiei.”, și anume acele secțiuni care urmăresc descentralizarea (2020, p. 12). Chiar și Putin a menționat beneficiul pe care l-a oferit acordul pentru Federația Rusă:

Poate că nu toată lumea a observat încă, dar acest lucru este extrem de important – partea ucraineană, autoritățile de la Kiev, de fapt, au fost de acord să implementeze o reformă constituțională profundă, astfel încât să satisfacă cererile de autoguvernare - oricum se numește: descentralizare, autonomizare, federalizare - a anumitor regiuni ale țării lor. Acesta este sensul esențial și profund al deciziei luate de autorități. (Președinția Federației Ruse, 2015)

Chiar dacă prin altă metodă, Rusia tot a ajuns la scopul său inițial: federalizarea. Consecințele au fost următoarele: conform estimărilor Global Conflict Tracker, peste 13 000 de persoane au fost ucise și aproximativ 40 000 de răniți. Se estimează că până la 800 000 de persoane au fugit spre vest mai departe în Ucraina, în timp ce aproximativ un milion s-au mutat în Rusia și în altă parte. Împreună, au fost creați mai mulți refugiați și persoane strămutate intern decât au

fost create în timpul războaielor iugoslave din anii 1990 (Global Conflict Tracker, 2021). Efectele luptei și împărțirii au decimat economia regiunii Donbas de ambele părți ale liniei frontului, au slăbit Ucraina și au scos fonduri din Rusia. Deși comerțul ilegal și semi-legal, împreună cu subvențiile ucrainene și rusești, au ajutat rezidenții să se întâlnească, au produs puțini câștigători economici autentici. Rezultatul este un impas. Kievul a crescut costul războiului pentru Moscova punând întreținerea lui Donbas pe umerii săi, dar Moscova a complicat sarcina Kievului de a reintegra în cele din urmă regiunea, atât prin poziția de patron, cât și pentru a permite coroziunea a ceea ce a rămas din industriile sale.

Ucraina a devenit ținta reimperializării rusești. Pentru că menținerea influenței devenea tot mai complicată, Ucraina având scop semnarea Acordului de Asociere cu UE, Rusia a decis că recâștigarea teritoriilor pierdute e cea mai bună metodă de a-și păstra importanța și imaginea de stat puternic. Potrivit Agniei Grigas, „o politică externă agresivă, un produs al regimului Putin, este o încercare de a abate atenția de la problemele Rusiei moderne: economice și sociale”. „Cu toate acestea”, clarifică politologul,

„acesta nu este doar rezultatul conducerii lui Vladimir Putin. Unele dintre motivele ei se întorc la straturi mult mai profunde ale istoriei rusești, trecutul imperial rus. Multe teritorii, statele baltice, Caucazul, Asia Centrală, sunt percepute în Rusia ca parte a sferei de influență rusă. Și nu este o coincidență faptul că, după cum putem vedea, populația rusă răspunde pozitiv la politica de achiziții teritoriale” (2017, pp. 42-45).

Ucraina, alături de Belarus, este statul cel mai apropiat din punct de vedere și geografic cultural de Rusia. Această legătură familială a fost distrusă odată cu destrămarea URSS-ului și continua să aibă loc cu fiecare apropiere a Ucrainei de Europa. UE, pentru cetățenii din fostele state sovietice, nu este doar un trai mai bun din punct de vedere economic, e și respectarea drepturilor omului, ceea ce lipsește mult în Europa de Est. Cu toate problemele interne, menținându-și poziția, Kievul este persistent în planul său de integrare a națiunii în târmurile financiare, culturale și de securitate, însă Rusia este mult mai puternică și mai influentă. Dependența energetică de ea face ca Europa să nu intervină în mod drastic, iar regimul de la Kremlin folosește această slăbiciune.

RELAȚIA UCRAINEI CU UNIUNEA EUROPEANĂ

În martie 2014 a reluat pregătirile pentru semnarea Acordului de asociere între Uniunea Europeană și Ucraina. La 16 septembrie 2014, Rada Supremă a aprobat un proiect de lege privind ratificarea Acordului de asociere, care a fost semnat în aceeași zi de președintele Petro Poroșenko (RIA Novosti, 2014). Acest acord promovează relații politice mai consolidate, cooperarea în domeniul justiției, libertății și securității cu scopul de a consolida statul de drept și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și respectul pentru valorile comune. La fel, acordul are ca scop să stabilească condiții pentru îmbunătățirea relațiilor economice și comerciale care să conducă la integrarea treptată a Ucrainei pe piața internă a UE. O atenție deosebită este acordată înființării unei zone de liber schimb aprofundate și cuprinzătoare și să sprijine eforturile ucrainene de a finaliza tranziția către o economie de piață funcțională prin apropierea progresivă a legislației sale de cea a Uniunii. O parte din acord se referă la stabilirea principiilor de cooperare într-o serie de sectoare: energie, politică industrială și antreprenariat, impozitare, turism și altele. De asemenea, sunt determinate mecanismul și modalitățile de a primi asistență financiară din partea UE pentru Ucraina (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene). Acordul a intrat în vigoare în 2017.

Din același an, cetățenii ucraineni au dreptul de a călători în Uniunea Europeană fără vize. Acest regulament prevede libertatea călătoriei în spațiul Schengen pentru o perioadă de ședere de 90 de zile în cursul oricărei perioade de 180 de zile. Regulamentul nu permite călătoriile cu scop de muncă, ci doar cele turistice, educaționale și alte tipuri, toate de scurtă durată (Consiliul Uniunii Europene, *Visas: Council adopts regulation on visa liberalisation for Ukrainian citizens*, 2017). Însă nu toate statele membre au privit pozitiv Acordul de asociere. În urma referendumului din Regatul Țărilor de Jos, puțin peste 60% din populație au votat împotriva ratificării acordului. Pentru a atenua preocupările cetățenilor, Consiliul European a emis o decizie care explică și accentuează anumite puncte din acord, cum ar fi: acordul nu oferă Ucrainei statutul de țară candidată la aderarea la Uniune și nu constituie o obligație de a acorda acest statut Ucrainei în viitor; acordul nu conține obligația Uniunii sau a țărilor membre ale acesteia de a furniza garanții colective de securitate, alte ajutoare sau asistență militară Ucrainei; acordul nu afectează dreptul statelor membre de a stabili cota

de admitere a cetățenilor ucraineni pe teritoriul lor, ajungând în vederea găsirii unui loc de muncă, fie pentru angajare, fie ca lucrător independent; acordul nu necesită acordarea de sprijin financiar suplimentar Ucrainei din țările membre și nu modifică dreptul exclusiv al fiecărei țări membre de a determina natura și valoarea sprijinului său financiar bilateral; încălcarea prevederilor poate include suspendarea temporară a oricăror drepturi sau obligații (Concluziile Consiliului European, 2016).

Ca susținere a Ucrainei și ca răspuns la încălcarea la o serie de norme internaționale de către Rusia, din martie 2014, UE a impus progresiv măsuri restrictive. Măsurile au fost adoptate ca răspuns la anexarea ilegală a Crimeei și la destabilizarea deliberată a Ucrainei. Astfel, UE impune diferite tipuri de sancțiuni: măsuri diplomatice (suspendarea negocierilor privind aderarea

atins în 2019, fiind de 24,2 miliarde (2021). Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) a susținut creșterea continuă a comerțului bilateral între UE și Ucraina. Valoarea parteneriatului a ajuns la 44,6 miliarde EUR în 2019. UE și-a consolidat poziția ca primul partener comercial al Ucrainei - 42% din comerțul Ucrainei este acum cu Uniunea Europeană (Consiliul Europei, 2020). Cu toate acestea, importul mărfurilor din Uniune către Ucraina este considerabil mai mic, cu aproximativ 3,3 miliarde în 2016 și 5,2 în 2019 (Eurostat, 2021). Această diferență este datorată DCFTA, care asigură accesul produselor ucrainene pe teritoriul UE, chiar dacă UE ar putea obține aceste produse din alte state. Acest acord urmărește relații preferențiale nu doar cu Ucraina, ci și cu Georgia și Republica Moldova.

Susținerea materială, diplomatică și economică

„E nevoie de integrare în UE?” (Centrul Razumkov, 2018)

Rusiei la Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) și Agenția Internațională pentru Energie (AIE), măsuri restrictive individuale (înghețarea activelor și restricții de călătorie), restricții privind relațiile economice cu Crimeea și Sevastopol (interzicerea importului și exportului de mărfuri din Crimeea și Sevastopol), sancțiuni economice impuse Federației Ruse (import și export de anumite mărfuri, limitarea accesului la piețele de capital primare și secundare ale UE pentru anumite bănci și companii rusești), restricții privind cooperarea economică (Consiliul Europei).

Conform Eurostat, din 2017, odată cu ratificarea Acordului de asociere, relația economică dintre Uniune și Ucraina a evoluat progresiv. În 2016, înainte de ratificare, valoarea exporturilor în UE a fost de 16,2 miliarde de euro, iar maximul a fost

a Uniunii Europene a dus la intensificarea dorinței cetățenilor de integrare completă în Uniune. Această dorință a fluctuat pe parcursul anilor, fiind mai mare datorită anumitor evenimente, cum ar fi Revoluția Portocalie, criza gazelor naturale cu Federația Rusă, care a dus la scăderea persoanelor susținătoare a integrării. Cea mai mare creștere a fost după Revoluția Demnității, ajungând până la 60,6%. A urmat o scădere ușoară până în 2017, când a intrat în vigoare Acordul de asociere.

În 2019, noul președinte al Ucrainei a devenit Volodymyr Zelensky, cu un program pro european, anti corupție și promisiuni ca întoarcerea Crimeei și încetarea războiului din Donbas (112 News Agency, 2019). Relația dintre Uniunea Europeană și Ucraina nu a cunoscut evoluții semnificative. UE așteaptă de la Ucraina reforme și politici pentru a îmbunătăți viața

oamenilor, pentru a reduce corupția și respectarea normelor de drept. Zelensky a întreprins mai multe acțiuni cu scopul de aderare la NATO și pentru a opri conflictul din Donbas, însă lucrurile se mișcă destul de încet.

La un an după alegerea lui Zelensky în fruntea statului, numărul de persoane care doresc integrare europeană a scăzut semnificativ. Doar 46,1% dintre ucraineni susțin aderarea Ucrainei la Uniunea Europeană. Acest lucru este dovedit de datele unui sondaj efectuat de Institutul Internațional de Sociologie din Kiev (KIIS) în perioada 26-30 aprilie 2020. 46,1% dintre ucraineni consideră că Ucraina ar trebui să adere la UE, 13,1% - la Uniunea Economică Eurasiatică, 28,3% sunt în favoarea neaderării la niciunul dintre syndicate. Comparativ cu decembrie 2019, sprijinul pentru aderarea la UE a scăzut. Potrivit unui sondaj efectuat de agenția de rating în perioada 13-17 decembrie, 60% dintre ucraineni au susținut aderarea Ucrainei la Uniunea Europeană. Potrivit unui sondaj la nivel național efectuat de Fundația Inițiative Democratice Ilko Kucheriv în colaborare cu serviciul sociologic al Centrului Razumkov în perioada 13-18 decembrie 2019, mai mult de 64% dintre ucraineni credeau că Ucraina ar trebui să se integreze în Uniunea Europeană. Revenind la rezultatele sondajului KIIS, sprijinul pentru aderarea la UE pe regiuni este: Vest (64,5%), Centru (52%), Sud (33,3%), Est (26,9%), Donbass (19,5%) (Европейская правда, 2020).

Putem observa o evoluție a atitudinii cetățenilor, în mare parte din cauza problemelor interne care nu au fost rezolvate. Eu consider că oamenii au avut și au speranțe ridicate în privința lui Zelensky, întrucât acesta are majoritate în parlament și nu ar trebui să aibă obstacole în realizarea reformelor. Sunt de părere că Zelensky și echipa lui nu au anticipat complexitatea problemelor interne, nu au putut evalua care este realitatea în justiție și au sperat că sistemul creat timp de câteva decenii poate fi modificat în așa scurt timp.

RELATIA UCRAINEI CU STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI NATO

Statele Unite au sprijinit opoziția ucraineană, care a ajuns la putere în februarie 2014, și s-a alăturat Ucrainei în timpul evenimentelor din Crimeea, descriind acțiunile Rusiei drept agresiune, ocupare și anexare a unei părți a teritoriului ucrainean, subminând integritatea teritorială din Ucraina (Carney, 2014). Statele Unite au inițiat sancțiuni economice și diplomatice împotriva Rusiei (U.S. Department of Treasury).

În 2019, Statele Unite ale Americii au anunțat că intenționează să ofere Ucrainei 250 de milioane de dolari în fonduri de cooperare în materie de securitate pentru instruire suplimentară, echipamente și eforturi de consiliere pentru consolidarea capacității forțelor armate ucrainene. Acest lucru reafirmă relația de apărare de lungă durată dintre Statele Unite și Ucraina și va aduce asistența totală a securității SUA în Ucraina la 1,5 miliarde de dolari din 2014. Noile fonduri vor furniza echipamente pentru a sprijini programele de formare continuă și nevoile operaționale, inclusiv capacități de îmbunătățire: conștientizarea situației maritime și operațiuni ca parte a eforturilor continue ale SUA de a spori sprijinul pentru infanteria navală și navală din Ucraina; capacitatea defensivă și supraviețuirea Forțelor Terestre și de Operațiuni Speciale din Ucraina prin furnizarea de puști cu lunetă, lansatoare de grenade propulsate cu rachete și radare de contra-artilerie; comanda și control; detectarea războiului electronic și comunicații securizate; mobilitate militară; vedere nocturnă; și, tratament medical militar (US Department of Defence, 2019).

Odată cu alegerea lui Biden în fruntea SUA, Zelensky speră că negocierile cu Federația Rusă vor evolua și Biden va ajuta Ucraina să-și întoarcă Crimeea și să finalizeze războiul din est (Pifer, 2021). Chiar dacă și relația președintelui Ucrainei cu Trump nu era una rea sau neutră, Zelensky crede că Biden este privit mai bine de Uniunea Europeană și, în așa mod, SUA împreună cu UE pot colabora pentru a susține drumul occidental al Ucrainei și lupta cu Federația Rusă.

După 2014, oficialii NATO au promis sprijin pentru Ucraina și au lucrat pentru a minimiza tensiunile dintre bloc și Rusia, care a refuzat să recunoască punerea sub acuzare a lui Ianukovici sau a guvernului Yatseniuk. La sfârșitul lunii februarie 2014, Anders Fogh Rasmussen, secretar general al NATO, a reafirmat că apartenența la NATO este încă o opțiune pentru Ucraina (Euronews, 2014). Între timp, au loc mai multe exerciții militare ai NATO în Ucraina (Weisman, 2015), iar în 2017 Verhovna Rada din Ucraina a adoptat o lege care face din integrarea cu NATO o prioritate de politică externă (Interfax Ukraine, 2017).

La 8 octombrie 2020, în cadrul unei întâlniri cu premierul Boris Johnson la Londra, președintele Volodymyr Zelenskyi a declarat că Ucraina are nevoie de un plan de acțiune pentru aderarea la NATO, întrucât calitatea de membru al NATO va contribui la securitatea și apărarea Ucrainei (Carter, 2020). La 1 decembrie

2020, ministrul Apărării al Ucrainei, Andrii Taran, a declarat că Ucraina își prezintă în mod clar ambițiile de a obține Planul de acțiune pentru aderarea la NATO și speră la un sprijin politic și militar cuprinzător pentru o astfel de decizie la următorul Summit al Alianței din 2021. ambasadori și atașați militari ai statelor membre NATO, precum și reprezentanți ai biroului NATO din Ucraina, au fost îndemnați să-și informeze capitalele că Ucraina ar spera la sprijinul lor politic-militar deplin în luarea unei astfel de decizii la următorul Summit NATO din 2021. Acesta ar trebui să fie un pas practic și o demonstrație de angajament față de Summitul de la București din 2008 (Ministerul de Externe a Ucrainei, 2020).

Atitudinea cetățenilor față de integrarea în NATO a Ucrainei este mai negativă decât cea în Uniunea Europeană. În 2019, susținerea populației era de 53% (Gritsenko, 2019). Vestul Ucrainei are un procentaj mai înalt de încredere în NATO decât Estul sau Sudul, la fel ca și în cazul Uniunii Europene. Părerea mea este că oamenii sunt mai sceptici cu privire la aderarea în cadrul NATO de frica unui nou conflict armat, de proporții mai mari decât cel din Donbas. Populația este mult mai deschisă la Uniunea Europeană decât la NATO pentru că UE nu este o organizație de securitate și care se poate implica direct într-un conflict. Beneficiile economice, sociale și politice pe care le obține statul după integrarea în UE sunt mai valoroase decât beneficiile de a fi membră NATO. Consider că și imaginea negativă a NATO pe care o promovează Federația Rusă au influențat poziția populației, care încă va fi mult timp sceptică.

RELATIA UCRAINEI CU FEDERAȚIA RUȘĂ

Conflictul din 2014, dintre Ucraina și Rusia, a avut implicații masive asupra relațiilor dintre cele două state și implicit pentru regiune. Din cauza anexării ilegale a Crimeei, mascată de o iluzie democratică printr-un referendum ilegitim, relația dintre cei doi actori internaționali a fost deteriorată fără a exista perspective privind refacerea acesteia în viitorul apropiat.

Datele oferite de site-ul NATO (2021) sunt reprezentative pentru a exemplifica și a înțelege cum au evoluat relațiile dintre Ucraina și Rusia pentru perioada precedentă anului 2014. Summitul NATO din Varșovia în iulie 2016 reiterează suportul clar oferit de către NATO pentru Ucraina, prin Comprehensive Assistance Package (CAP), un acord cu rolul de a stabili situația din regiune prin stabilirea și formarea unor centre de acțiune. Scopul acestui parteneriat fiind combaterea

războiului hibrid, pe care îl Rusia îl sponsorizează pe teritoriul Ucrainei. În iunie 2017 Parlamentul Ucrainei a reiterat scopul de integrare în NATO, această organizație reprezentând interesele politicii externe și de securitate ale statului. Tot în această direcție vine și modificarea Constituției din 2019. În luna septembrie a anului 2020, președintele Volodymyr Zelenskyy, a aprobat Strategia de Securitate Națională, iar aceasta prevedea strânsă legătură între Ucraina și NATO, având ca scop aderarea și integrarea în această organizație. Astfel, se poate observa o distanțare clară între Ucraina și Rusia, iar acest contrast reprezintă un factor în cadrul situației tensionate din regiune.

Kateryna Zarembo și Sergiy Solodkyy (CEPA, 2021), detaliază războiul hibrid pe care Rusia îl întreprinde pe teritoriul Ucrainei, acesta având ca scop crearea unui mediu intern tensionat, măcinat de probleme, astfel încât populația generală să fie circumspectă cu privire la administrația actuală, acest haos reprezentând o oportunitate pentru anumite politici care să susțină interesele Rusiei în zonă. Războiul hibrid al Rusiei în regiune este caracterizat de două etape în perioada aceasta: 2015-2019 și 2019-până în prezent.

Prima etapă este caracterizată de către pornirea și întreținerea unor conflicte mici regionale, de misiuni ale serviciilor secrete rusești, fiind folosite și tehnici noi de fake news, atacuri cibernetice, crearea de instabilitate internă prin măsuri economice de a reduce dezvoltarea statului și scăderea încrederii populației în administrația națională.

A doua etapă este caracterizată de utilizarea unor metode mai indirecte de implicare în zonă, fiind caracterizată de un puternic softpower rusesc. În această etapă se dorește destabilizarea situației din Ucraina prin creșterea influenței rusești în zonă concomitent cu o pantă descendentă privind politicile întreprinse de către statul ucrainean. Rusia urmărește ca în această perioadă imaginea promovată de către aceștia în zonă și pe scena internațională, de guvernare incapabilă, să fie conformă cu realitatea, iar grupurile politice pro rusești să reprezinte o alternativă reală la guvernarea Ucrainei, sau cel puțin administrare și controlarea unor regiuni cheie din acest stat. Astfel, fragmentând scena politică din Ucraina, integrarea și imaginea acestora în cadrul UE și NATO să fie compromisă, sau ca acest proces să fie unul cat mai lent. Un exemplu de softpower rusesc este construcția unui pod care leagă Federația Rusă de Peninsula Crimeea, ceea ce a dat un semn locuitorilor Crimeei

că autoritățile vor fi mult mai active față de regiune în comparație cu Ucraina. În schimb, lipsa de apă potabilă pe peninsula a demonstrat că Ucraina are și acum un impact mare. Federația Rusă și Ucraina folosesc acest tip de metode pentru a influența opinia cetățenilor asupra anexării și anume dacă anexarea are mai multe beneficii decât dezavantaje.

Perioada 2015-2021 este una de o importanță semnificativă pentru relațiile dintre Ucraina și Rusia, atât din perspectiva securității dar și a politicii externe promovate de acestea, cu implicații pentru întreaga regiune de pe continentul european. Se poate observa clar că în această perioadă acțiunile Moscovei au reprezentat un atentat la adresa integrității și suveranității unui stat democratic, prin acestea distrugând orice perspectiva privind restabilirea unor relații între Ucraina și Rusia. Consider că aceste relații tensionate au fost ameliorate de implicarea NATO în regiune, care a reprezentat un punct forte în politica de securitate a statului ucrainean. Aceste agresiuni directe sau indirecte provocate de Rusia au provocat o criză în regiune, iar măsurile și intervenția UE și NATO împotriva Rusiei au stopat escalarea unui conflict armat de anvergură în zonă.

Astfel, relația dintre Ucraina și Rusia în acest interval de timp este una conflictuală și instabilă, caracterizată de un contrast puternic privind direcțiile viitoare ale politicilor externe privind regiunea prezentă. Certitudinea acestor interacțiuni este faptul că relația dintre cele două state este una deteriorată ireparabil, iar Ucraina se îndreaptă către un viitor european, occidental, caracterizat de aderarea și integrarea în cadrul NATO și UE. Conform Liberty Report (2021), 57% din cei intervievați au declarat că le este frică de o altă implicare a Federației Ruse în Ucraina, acesta fiind un semn clar că Ucraina nu mai dorește să aibă un viitor lângă Rusia atât timp cât guvernul rus nu rezolvă conflictul în beneficiul Ucrainei.

Relația Ucrainei cu Uniunea Europeană a evoluat într-o direcție bună. Ucraina a devenit un actor mai important pe scena europeană și tinde să își crească influența. Reformele care au scopul de a se apropia de valorile europene au rezultate, cu toate că nu la viteza pe care își doresc cetățenii. Politica de vecinătate a Uniunii Europene aduce roade și oferă sprijin real pentru Ucraina atât social cât și economic. Prin eforturile în politica externă, problemele interne a statului încep a fi rezolvate, însă pierderile economice în urma anexării Crimeei și a războiului din est se resimt destul de mult.

Posibilitatea de a fi membră NATO reprezintă asigurarea securității Ucrainei, la fel cum o face în statele Baltice, așa consideră actualul președinte. Însă cetățenii cred că integrarea în NATO, la momentul dat, ar fi un catalizator la alt conflict sau ar intensifica și mai mult situația din Donbas. În perspectivă, sunt de părere că odată cu apropierea finalizării aderării ale Ucrainei la aceste organizații internaționale, tensiunile și conflictul cu Rusia se vor accentua, dar aceste evenimente nu vor influența viitorul european al statului și al regiunii, întrucât populația țării a decis că Ucraina trebuie să fie europeană.

CONCLUZII FINALE

Prăbușirea Uniunii Sovietice a dus la formarea Ucrainei independente cu propriile politici externe și interne și cu propriile interese naționale. Bineînțeles, Ucraina se confruntă cu formarea propriului concept de politică externă, fiind într-o poziție geografică complicată și având minorități etnice active. Mai mult, prăbușirea Uniunii Sovietice, care nu putea trece fără să lase urme, a lăsat multe probleme care trebuiau soluționate.

Cursul de politică externă al Ucrainei se îndreaptă spre Occident nu cu mult timp după independență. Politica externă a lui L. Kucima la începutul anilor 2000 poate fi descrisă ca un pas către Rusia, doi către Occident. Apoi, odată cu Revoluția Portocalie din 2004, președintele V. Iușcenko a proclamat integrarea în UE și NATO drept principalele obiective ale politicii externe. În timpul președinției lui V. Ianukovici, politica externă devine multi vectorială, cu toate că îndreptată mai mult către Rusia decât către Europa. Aruncarea conducerii ucrainene între Occident și Est a dus la o creștere a tensiunii sociale, care a dus în cele din urmă la o revoluție. Politica externă ucraineană contemporană este determinată de mai mulți factori: Uniunea Europeană, Rusia, SUA și NATO, problemele interne și problema energetică, deoarece se află în dependența de acțiunile acestor actori față de Ucraina și de dezvoltarea situației din interiorul Ucrainei va depinde soarta tuturor participanți la spațiul post-sovietic.

Consider că autoritățile din Ucraina au comis câteva greșeli care puteau să reducă din impactul evenimentelor sau să le evite complet. Una dintre aceste greșeli este lipsa de atenție acordată limbii și culturii ucrainene. Părerea mea e că o ucrainizare a populației deodată după obținerea independenței ar fi ajutat statul să nu își piardă controlul asupra minorităților

etnice. Evident că această ucrainizare trebuia făcută cu ajutorul organizațiilor care controlează respectarea drepturilor omului și a minorităților etnice. Un alt eșec a fost ignorarea regiunilor puternic rusificate. Cred că investițiile în aceste regiuni ar fi ajutat la creșterea susținerii populației și un conflict intern, secesionist și separatist era evitat. O mai puternică descentralizare a autorităților publice putea să asigure mulțumire din partea cetățenilor. Putem spune că și negocierile privind flota rusească nu au fost în beneficiul ucrainean, însă în acest caz Ucraina a fost mai mult impusă, decât lăsată să aleagă.

La finalul cercetării mele am ajuns la concluzia că o parte din vină o poartă și ceilalți actori, nu doar Federația Rusă și autoritățile ucrainesti. Lipsa de implicare a organizațiilor internaționale și a altor state pe parcursul celor 25 de ani de independență până la Euromaidan au dus la acest pas lipsit de frică a Rusiei. Organizația Națiunilor Unite nu a făcut nimic pentru a proteja cetățenii din Ucraina și pentru a preveni anexarea unui teritoriu la alt stat. Uniunea Europeană a fost prea închisă din punct de vedere economic față de statele din est, după aceasta plătind cu prețul securității regionale. Era nevoie de implicare reală pentru a preîntâmpina conflicte asemănătoare cu perioada războiului rece. Din păcate, organizațiile internaționale doar la nivel discursiv s-au implicat. Rezoluțiile ONU, de exemplu, nu au ajutat cu nimic pentru a escalada situația din Ucraina. Consider că e nevoie de modificări în structura ONU, deoarece nu dă dovadă că este o organizație care menține pace, ci doar o organizație care vorbește despre pace.

Conflictul din Donbas și anexarea Peninsulei Crimeea au devenit evenimentele catalizatoare de schimbare a poziționării cetățenilor și a determinat definitiv cursul politicii externe a Ucrainei. Mai mult de jumătate de cetățeni doresc integrarea în Uniunea Europeană și NATO. Acesta este semnul că Ucraina și-a ales drumul. Interesul Rusiei în Ucraina este

menținerea influenței în Marea Neagră și stoparea extinderii NATO și UE în Europa de Est. La fel, Kremlinul urmărea să-și asigure un statut de stat important pe scena internațională. Anexarea Crimeei a dus la un val nou și mare de susținători, ceea ce a dus la menținerea regimului lui Putin. La rândul său, Uniunea Europeană și NATO doresc să păstreze securitatea în regiune.

La ultima întâlnire G7, reprezentanții statelor au reiterat sprijinul pentru Kiev și au cerut Federației Ruse eliminarea trupelor armate de la hotarul de est a Ucrainei. În comunicatul publicat, G7 a instituit asupra oprii „comportamentului destabilizator” (Zinets, 2021). De asemenea, înaintea întâlnirii lui Biden cu Putin, Zelensky a avut o convorbire telefonică cu președintele Statelor Unite ale Americii, care a subliniat poziția SUA asupra conflictului și susținerii suveranității Ucrainei. Pe lângă acestea, Biden a spus că NATO este deschisă pentru Ucraina, doar că are nevoie să evolueze în lupta cu corupția (Dickinson, 2021).

Evenimentele precum lovitura de stat din Ucraina demonstrează că manifestarea instabilității dintr-o țară poate să aibă un impact asupra întregii comunități mondiale. Prezența unui număr de conflictele nerezolvate și contradicțiile dintre actori fac relațiile extrem de instabile. Rusia și Uniunea Europeană, fiind cei mai importanți actori din Europa, trebuie să aibă responsabilitatea de a menține pacea și securitatea pe continent, însă Ucraina a demonstrat cât de mică influență au statele și organizațiile internaționale. Acestea fiind spuse, lucrarea de față nu este una exhaustivă, deoarece consider că ar fi adus un plus în cercetare dacă analizăm și relația Ucrainei cu alți actori, cum ar fi China. De asemenea, în viitor, aș dori să aprofundez mai mult conflictul din Ucraina, și anume problema etnică și lingvistică, la fel și premisele soluționării acestuia.

BIBLIOGRAFIE

- Adunarea Generală a Națiunilor Unite. (1974). *Definition of Aggression*.
- Belialova, N. (01.11.2016). История конфликта на юго-востоке Украины. Досье. (Istoria conflictului din sud-estul Ucrainei. Dosar). TACC. <https://tass.ru/info/1547347> (Accesat la 25 martie 2021).
- Bilash, B. (19.02.2016). *A timeline of the Euromaidan revolution*. Euromaidan Press. <http://euromaidanpress.com/2016/02/19/a-timeline-of-the-euromaidan-revolution/> (Accesat la 9 aprilie 2021).
- Carter, S. (08.10.2020)). Зеленський у Британії заявив, що Україні потрібен ПДЧ в НАТО (Zelensky a spus în Marea Britanie că Ucraina are nevoie de integrare în NATO). Українські Національні Новини інформаційне Агентство (Agenția Națională de Informare în Ucraina). <https://www.unn.com.ua/uk/news/1896076-zelenskiy-u-britaniyi-zayaviv-scho-ukrayini-potriben-pdch-v-nato> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Centrul Razumkov. (2017). *Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України інформаційно-аналітичні матеріали до круглого*

- столу 12 квітня 2017р (Principiile de bază și modalitățile de formare a unei identități comune a cetățenilor ucraineni. Informații și materiale analitice pentru masa rotundă din 12 aprilie 2017).
- Centrul Razumkov. (30.10.2018). *Україна на шляху до ЄС: оцінки, думки і сподівання громадян (Ukraine in drum spre UE: aprecieri, opinii și speranțe ale cetățenilor)*. <https://razumkov.org.ua/statti/ukraina-na-shliakhu-do-yes-otsinky-dumky-i-spo-divannia-hromadian> (Accesat la 1 mai 2021).
- Comisia Europeană. (15.05.2013). *Propunere de Decizie a Consiliului privind încheierea Acordului de asociere între Uniunea Europeană și statele membre ale acesteia, pe de o parte, și Ucraina, pe de altă parte*.
- Consiliul European. (25.11.2013). *Joint statement by President of the European Council Herman Van Rompuy and President of the European Commission José Manuel Barroso on Ukraine*.
- Consiliul European. (16.12.2016). *Выводы Европейского Совета и решение глав государств или правительств касательно Украины (Concluziile Consiliului European și decizia șefilor de stat sau de guvern privind Ucraina)*. European Union External Action Service. <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/17408/vyvody-evr-opeyskogo-soveta-i-reshenie-glav-gosudarstv-ili-pravitelstv-kasatelno-ukrainy-ru> (Accesat la 1 mai 2021).
- Consiliul European. (n.d.). *EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine*. European Council, Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Consiliul Uniunii Europene. (11.05.2017). *Visas: Council adopts regulation on visa liberalisation for Ukrainian citizens*. European Council, Council of the European Union. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/05/11/visa-liberalisation-ukraine/> (Accesat la 18 aprilie 2021).
- Constituția Republicii Autonome Crimeea. (1992).
- Constituția Ucrainei. (1996).
- Convenția de la Viena cu Privire la Dreptul Tratatelor. (1969).
- Dennekamp, G.-J. (09.04.2021). Audio tapes of thousands of overheard conversations, a reconstruction of the MH17 disaster. *NOS Nieuws*. <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2376246-audio-tapes-of-thousands-of-overheard-conversations-a-reconstruction-of-the-mh17-disaster.html> (Accesat la 14 aprilie 2021).
- Dickinson, P. (17.06.2021). Biden-Putin summit review: Good news for Ukraine?. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/biden-putin-summit-review-good-news-for-ukraine/> (Accesat la 20 iunie 2021).
- Door to NATO remains open for Ukraine. (26.02.2014). *Euronews*. <https://www.euronews.com/2014/02/26/door-to-nato-remains-open-for-ukraine> (Accesat la 16 aprilie 2021).
- Duncan, A. (2020). The Minsk Conundrum: Western Policy and Russia's War in Eastern Ukraine. *Chatham House*.
- Dunnet, C. (07.03.2017). *Ukraine's 'Battalions' Army, Explained*. Hromdaske International. <https://medium.com/@Hromadske/ukraines-shadow-army-b04d7a683493> (Accesat la 11 aprilie 2021).
- Eastern Partnership. (2020). *FACTS AND FIGURES ABOUT EU-UKRAINE RELATIONS*. Consiliul Europei.
- EU summit shows no sign of reviving Ukraine deal. (29.11.2013). *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-25134682> (Accesat la 12 aprilie 2021).
- Eurostat. (2021). *Ukraine-EU - international trade in goods statistics*. Eurostat, Statistics Explained. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Ukraine-EU_-_international_trade_in_goods_statistics (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Exports of Ukraine. (n.d.). The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/country/ukr?yearSelector=exportGrowthYear19> (Accesat la 27 aprilie 2021).
- Fondul Electronic de documentare juridică și normativ-tehnică a Federației Ruse). (n.d.). *Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Российской Федерацией и Украиной (Tratatul de prietenie, cooperare și parteneriat între Federația Rusă și Ucraina)*. <http://docs.cntd.ru/document/1902220> (Accesat la 18 februarie 2021).
- Fondul Electronic de documentare juridică și normativ-tehnică a Federației Ruse. (n.d.). *Соглашение между Российской Федерацией и Украиной о поэтапном урегулировании проблем Черноморского флота (Acord între Federația Rusă și Ucraina privind o soluționare treptată a problemelor Flotei Mării Negre)*. <http://docs.cntd.ru/document/901778482> (Accesat la 18 februarie 2021).
- Fondul Luptei cu Corupția. (2021). *Putin's palace. History of world's largest bribe* [Film]. <https://www.youtube.com/watch?v=ipAnwilMncI> (Accesat la 20 aprilie 2021).
- Global Conflict Tracker. (n.d.). Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine> (Accesat la 16 aprilie 2021).
- Goncareenko, R., & Ioachim, A. (28.11.2013). Parteneriatul estic al UE: Cine ce va semna la Vilnius. *Deutsche Welle*. <https://p.dw.com/p/1APvO> (Accesat la 20 mai 2021).
- Grigas, A. (2017). *Crimea și Noul Imperiu Rus* (C. Ispas, Trans.). București: Corint Books.
- Grytsenko, O. (09.07.2019). *Опрос: поддержка НАТО в Украине растет, достигла 53 процентов (Sondaj: sprijinul NATO în Ucraina este în creștere, ajungând la 53%)*. Kyiv Post. <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/poll-nato-support-grows-in-ukraine-reaches-53-percent.html> (Accesat la 1 mai 2021).
- Harding, L. (21.04.2010). Ukraine extends lease for Russia's Black Sea Fleet. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2010/apr/21/ukraine-black-sea-fleet-russia> (Accesat la 20 mai 2021).
- Illmer, A. (25.02.2010). Ukraine inaugurates Viktor Yanukovich as new president. *Deutsche Welle*. <https://p.dw.com/p/MAXD> (Accesat la 20 mai 2021).
- Interfax Ukraine. (12.05.2010). Обновление: опрос - более половины украинцев поддерживают членство в Евросоюзе (Actualizare: sondaj - mai mult de jumătate dintre ucraineni susțin aderarea la UE). *Kyiv Post*. <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/update-poll-more-than-half-of-ukrainians-support-e-66442.html> (Accesat la 12 iunie 2021).
- Joint Statement by EU High Representative Catherine Ashton and Commissioner Štefan Füle on last night's events in Ukraine. (30.11.2013). *EU External Action*.

- Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. (29.05.2014). *Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Ucraina*.
- Katchanovski, I. (2015). Crimea: People and Territory before and after Annexation. Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives. (A. Pikulicka-Wilczewska & R. Sakwa, Eds.). eds. *E-international Relations: Bristol*, 80-89. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2731366 (Accesat la 13 mai 2021).
- Kazmirchuk, H., Gusev, V., Kapeliushniy, V., Kolesnik, V., Kotsur, A., Verbovoi, A., Vlasenko, S., Zabolotnaia, I., Kazmirchuk, M., Kotsur, G., Kupchik, O., Latish, I., Naboka, S., Palienko, S., Pijik, A., Soroka, I., & Cherevychniy, G. (2010). *История Украины (Istoria Ucrainei)*. ИПЦ Киевский университет. Kiev.
- Keohane, R., & Nye, J. (1989). *Power and Interdependence*. Glenview, IL : Scott Foresman.
- Kozlov, P., Volkova, O., & Karpyak, O. (2019, martie 19). Хроника аннексии: „крымская весна“ в воспоминаниях участников событий (Cronicul anexării: „primăvara de la Crimeea” în amintirile participanților). BBC. <https://www.bbc.com/russian/features-47609756> (Accesat la 13 mai 2021).
- Kratchovil, A., & Scheide, C. (17.03.2014). EuroMaidan. Chronology of Events. *Online Journal of the Center for Governance and Culture in Europe University of St. Gallen*, 13(03), 52-56. <https://gce.unisg.ch/en/euxeinos/archive/13> (Accesat la 20 mai 2021).
- Kubicek, P. (2008). *The History of Ukraine*. Greenwood Press. Londra.
- Liberty Report. (2021). Більше половини українців бояться захоплення Путіним нових територій (Mai mult de jumătate din ucraineni au frică de anexarea lui Putin de noi teritorii). <https://libertyreport.ai/tpost/s8a2gsrv31-blshe-popolovini-ukrantsv-boyatsya-zahople> (Accesat la 20 mai 2021).
- Litvin, V. (2003). *Акт проголошення незалежності України (Declarația de independență a Ucrainei)*. Enciclopedia Istoriei Ucrainei. <https://bit.ly/3wwd6cl> (Accesat la 20 februarie 2021).
- MacAskill, E. (05.03.2014). Ukraine crisis: bugged call reveals conspiracy theory about Kiev snipers. *The Guardian*. <https://bit.ly/3pX1D2W> (Accesat la 20 martie 2021).
- Magocsi, P. R. (2010). *A History of Ukraine: The Land and Its People* (2nd ed.). University of Toronto Press.
- Maligavko, A. (18.03.2021). День воссоединения Крыма с Россией (Ziua Anexării Crimeei la Rusia). RIA Novosti. <https://ria.ru/20210318/vossoedinenie-1601453751.html> (Accesat la 20 aprilie 2021).
- Mannteufel, I. (22.04.2010). Ради сиюминутных выгод Янукович приносит в жертву долгосрочные перспективы. *Deutsche Welle*. <https://p.dw.com/p/N34G> (Accesat la 20 februarie 2021).
- Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*. (1994).
- Minakov, M. (21.11.2018). *The Significance of Euromaidan for Ukraine and Europe*. Wilson Centre. <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-significance-euromaidan-for-ukraine-and-europe> (Accesat la 25 februarie 2021).
- Ministerul Afacerilor Interne a Federației Ruse. (n.d.). „Белая Книга” нарушений прав человека на Украине (Cartea albă a încălcării drepturilor omului în Ucraina). https://www.mid.ru/diverse/-/asset_publisher/8bWtTfQKqtaS/content/id/69843 (Accesat la 2 martie 2021).
- Ministerul de Externe a Ucrainei. (01.12.2021). <https://www.mil.gov.ua/news/2020/12/01/ambiczii-ukraini-otrimati-plan-dij-sh-hodo-chlenstva-na-samiti-nato-u-2021-roczii-andrij-taran/> (Accesat la 1 mai 2021).
- N. U. (08.07.2014). Порошенко про звільнення Донбасу: „Я думаю, що незабаром” (Poroșenko despre eliberarea Donbasului: „Cred că în curând”). *Ukrainews*. <https://ukrainews.com/ua/news/256906-poroshenko-pro-zvylnennya-donbasu-ya-dumayu-shho-nezabarom> (Accesat la 20 februarie 2021).
- Newnham, R. (2011). Oil, carrots, and sticks: Russia's energy resources as a foreign policy tool. *Journal of Eurasian Studies*, 2(2), 134-143. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2011.03.004>.
- Nielsen, N. (19.08.2013). Ukraine and Russia on path to trade war over EU pact. *euobserver*. <https://euobserver.com/foreign/121146> (Accesat la 20 aprilie 2021).
- Nord Atlantic Treaty Organization. (03.12.2013). *NATO Foreign Ministers' statement on Ukraine*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_105435.htm?selectedLocale=en (Accesat la 21 aprilie 2021).
- North Atlantic Treaty Organization. (27.04.2021). *Relations with Ukraine*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm (Accesat la 20 mai 2021).
- OSCE is concerned by violence against journalists in Ukraine. (02.12.2013). *Interfax-Ukraine*. <https://en.interfax.com.ua/news/general/178570.html> (Accesat la 10 aprilie 2021).
- Panu, M. A. (2018). *Doctrina geopolitice. Arhitectura puterii în sistemul internațional*. Editura Universității de Vest: Timișoara.
- Parlamentul European. (2020). *Ukraine: The Minsk agreements five years on*.
- Parlamentul European. (26.11.2013). *Key MEPs warn Ukraine authorities not to use force against pro-Europe protestors*. European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20131126IPR26201/key-meps-warn-ukraine-authorities-not-to-use-force-against-pro-europe-protestors> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Pifer, S. (28.01.2021). *The Biden presidency and Ukraine*. Brookings. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/01/28/the-biden-presidency-and-ukraine/> (Accesat la 1 mai 2021).
- Plokhly, S. (2018). *Porțile Europei - o istorie a Ucrainei* (S. Câmpăanu, Trad.). Editura Trei. București.
- Power of people in „Dreamland”: Election program of Volodymyr Zelensky. (21.05.2019). *112 Ukraine*. <https://112.international/article/power-of-people-in-land-of-dreams-election-program-of-volodymyr-zelensky-38402.html> (Accesat la 15 mai 2021).
- Președinția Federației Ruse. (17.02.2015). *Заявления для прессы и ответы на вопросы журналистов по итогам российско-венгерских переговоров (Declarații de presă și răspunsuri la întrebările jurnaliștilor în urma discuțiilor ruso-ungare)*. <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/47706> (Accesat la 11 aprilie 2021).

- Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group. (08.09.2014). *Mission of Ukraine to the European Union*. <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Rada restores Ukraine's course for NATO membership as foreign policy priority. (28.06.2017). *Interfax Ukraine*. <https://en.interfax.com.ua/news/general/427216.html> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Ragozin, L. (2019, martie 16). Annexation of Crimea: A masterclass in political manipulation. *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/3/16/annexation-of-crimea-a-master-class-in-political-manipulation> (Accesat la 17 aprilie 2021).
- Russia's Duma to issue special statement on situation in Ukraine. (10.12.2013). *TASS Russian News Agency*. <https://tass.com/russia/71091889> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Salushev, S. (2014). Annexation of Crimea: Causes, Analysis & Global Implications. *Global Societies Journal*, 2, 37-46.
- Serviciul Național de Statistică a Ucrainei. (n.d.). *Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року (Cu privire la numărul și compoziția populației din Ucraina, conform rezultatelor recensământului populației din Ucraina din 2001)*. <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (Accesat la 12 aprilie 2021).
- Shveda, Y., & Park, J. H. (2016). Ukraine's revolution of dignity: The dynamics of Euromaidan. *Journal of Eurasian Studies*, 7(1), 85-91. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2015.10.007>.
- Sidibe, P. (20.01.2009). Десять лет с правом на газ (Zece ani cu dreptul la gaz). *Российская газета (Gazeta rusească)*. <https://rg.ru/2009/01/20/gazz.html> (Accesat la 12 februarie 2021).
- The White House Office of the Press Secretary. (18.04.2014). *Press Briefing by Press Secretary Jay Carney*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/18/press-briefing-press-secretary-jay-carney-3182014> (Accesat la 26 aprilie 2021).
- Traynor, I. (21.11.2013). Ukraine fails to pass bills freeing Yulia Tymoshenko before EU summit. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/21/yulia-tymoshenko-ukraine-fails-pass-bills> (Accesat la 12 aprilie 2021).
- Traynor, I., & Grytsenko, O. (29.11.2013). Ukraine aligns with Moscow as EU summit fails. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/29/ukraine-yanukovych-moscow-eu-summit> (Accesat la 12 aprilie 2021).
- Tsygankov, A. (2015). Vladimir Putin's last stand: the sources of Russia's Ukraine policy. *Post Soviet Affairs*, 31(4), 283.
- U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY. (n.d.). *Ukraine-/Russia-related Sanctions*. <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/ukraine-russia-related-sanctions> (Accesat la 1 mai 2021).
- US Department of Defence. (18.06.2019). *DOD Announces \$250M to Ukraine*. <https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/1879340/dod-announces-250m-to-ukraine/> (Accesat la 12 aprilie 2021).
- Vahabov, T. (2010). Ukraine: A Challenge for U.S., Eu & NATO Regional Policy. *Caucasian Review of International Affairs*, 4(3), 297-305.
- Vogel, T. (01.03.2010). Yanukovych in Brussels on first foreign trip. *POLITICO*. <https://www.politico.eu/article/yanukovych-in-brussels-on-first-foreign-trip/> (Accesat la 25 aprilie 2021).
- Weisman, M. M. (11.04.2015). *Fearless Guardian ground convoy arrives in Ukraine*. US Army. https://www.army.mil/article/146317/Fearless_Guardian_ground_convoy_arrives_in_Ukraine/ (Accesat la 20 aprilie 2021).
- Wynnycky, M. (2019). *Ukraine's Maidan, Russia's War: A Chronicle and Analysis of the Revolution of Dignity* (Vol. 1). Columbia University Press.
- Zarembo, K. (29.01.2021). *The Evolution of Russian Hybrid Warfare: The Case of Ukraine*. CEPA. <https://cepa.org/the-evolution-of-russian-hybrid-warfare-ukraine/> (Accesat la 20 mai 2021).
- Zholkver, N. (23.11.2013). В чем причины срыва соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС (Care sunt motivele defalcării Acordului de asociere dintre Ucraina și UE). *Deutsche Welle*. <https://p.dw.com/p/1AMcg> (Accesat la 12 martie 2021).
- Zinets, N. (13.06.2021). Ukraine's president thanks G7 for support. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/americas/ukraines-president-thanks-g7-nations-support-2021-06-13/> (Accesat la 20 iunie 2021).
- Военный конфликт в Донбассе: ключевые даты и факты (Conflictul militar din Donbass: date și fapte cheie). (14.04.2017). *BBC*. <https://www.bbc.com/russian/features-39598555> (Accesat la 20 martie 2021).
- За останні три роки українці все менше хочуть до Росії (În ultimii trei ani, ucrainenii au devenit din ce în ce mai puțin dornici de Rusia). (10.10.2013). *Ukrainska Pravda*. <https://www.pravda.com.ua/news/2013/10/16/7000106/> (Accesat la 12 iunie 2021).
- ООН не признала присоединение Крыма к России (ONU nu a recunoscut anexarea Crimeii la Rusia). (14.03.2014). *BBC*. https://www.bbc.com/russian/international/2014/03/140327_un_crimea_russia_referendum_illegal (Accesat la 27 martie 2021).
- Поддержка вступления в ЕС снизилась до 46%, в НАТО – почти до 42% (Susținerea integrării în UE a scăzut până la 46%, iar în NATO aproape până la 42%). (05.06.2020). *Eurointegration*. <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/06/5/7110767/> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Порошенко подписал закон об ассоциации Украины и ЕС (Poroshenko a semnat Acordul de Asociere a Ucrainei cu Uniunea Europeană). (16.09.2014). *RIA Novosti*. <https://ria.ru/20140916/1024326494.html> (Accesat la 15 aprilie 2021).
- Путин: акции в Киеве подготовлены извне, это не революция, а погром (Putin: acțiunile de la Kiev sunt pregătite din exterior, aceasta nu este o revoluție, ci un pogrom). (02.12.2013). *RIA Novosti*. <https://ria.ru/20131202/981344124.html> (Accesat la 19 martie 2021).